

Stanisławo Moniuszko Vilniaus laikotarpio bažnytinė kūryba.

I dalis: bendra apžvalga, giesmės ir kūriniai vargonams

Laima Budzinauskienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

El. paštas: laimab72@gmail.com

Kompozitoriaus Stanisławo Moniuszko (1819–1872) bažnytinė kūryba – plati, bet mažai tyrinėta tema. Straipsnio objektas – Vilniaus laikotarpiu (1839–1858) sukurtos giesmės ir kompozicijos vargonams aptariamose bendrame kompozitoriaus bažnytinės kūrybos bei veiklos kontekste. Šis darbas – pirmoji autorės publikacija, skirta Moniuszko Vilniaus laikotarpio bažnytinei kūrybai (antroje bus apžvelgti kūriniai chorui bei stambių formų kompozicijos – mišios, litanijos ir kt.).

Straipsnio uždavinys – Vilniuje sukurtų giesmių ir kūrinių vargonams faktografija bei jų įvertinimas ne tik Moniuszko kūrybos, bet ir lenkų, lietuvių muzikos istorijos kontekste. Straipsnyje skelbiami nauji kompozitoriaus kūrybos faktai, patikslinami anksčiau įvardytieji.

Moniuszko bažnytinė kūryba nagrinėjama remiantis Vilniaus, Varšuvos ir Maskvos bibliotekų fonduose saugomais rankraščiais bei spaudiniais, kompozitoriaus laiškais, kitais paskelbtais šaltiniais. Straipsnyje naujomis įžvalgomis papildyti lenkų ir lietuvių muzikologų Moniuszko kūrybos tyrimai¹. Darbe taikyti istoriografinis, lyginamasis, sintezės mokslinio tyrimo metodai.

RAKTAŽODŽIAI: XIX amžius, Vilnius, Stanisławas Moniuszko, bažnytinė muzika, giesmės, kūriniai vargonams

XIX a. pirmoji pusė buvo labai sudėtingas laikotarpis ne tik Vilniui, bet ir visai šaliai. Nuolatinis nerimas, politinis ir kultūrinis Nikolajaus I spaudimas, cenzūra daugelį žymių lenkų ir lietuvių kūrėjų vertė emigruoti į užsienį. Kurį laiką Prancūzijoje jų susikauptė tiek, kad pasitraukėlius vadino „didžiąja emigracija“². Stanisławas Moniuszko (1819–1872) buvo tarp tų, kurie nepaliko savo šalies ir dirbo labai sunkiomis sąlygomis. Kartu su juo liko romanistas Józefas Ignacy Kraszewskis (1812–1887), poetas Ludwikas Kondratowiczius (Władysławas Syrokomla, 1823–1862), dailininkas Arturas Grottgeris (1837–1867) ir kiti, tapę engiamų tautų įkvėpėjais. Paradoksalu, tačiau šiuo laikotarpiu susidarė puikios sąlygos likusių kompozitorių ir bažnyčiose muzikavusių mėgėjų talento sklaidai. Būtent XIX a. pirmojoje pusėje melomanai patikėjo vietinių profesionalų ir mėgėjų palaikomo muzikinio sąjūdžio gyvybingumu, atkreipė dėmesį į čia kūrusius kompozitorius bei jų kūrybą.

Tapati padėtis susiklostė ir minimu laikmečiu Vilniuje. Kylančios romantinės muzikos kultūros terpėje bažnytinių kapelų ir vargonininkų repertuaras dėl objektyvių priežasčių buvo gana skurdus³. Iškilo profesionalios bažnytinės muzikos poreikis, paskatinęs Moniuszko ir jo šalininkų kūrybą. Kompozitoriaus autoritetas neabejotinai lėmė naują Vilniaus bažnytinės muzikos etapą tiek repertuaro, tiek bažnytinių kolektyvų veiklos kontekste.

1 M. Azizbekovas, V. Bakutytės, J. Burokaitės, V. Landsbergio straipsniai; Jachimecki 1983; Opieński 1924; Poliński 1914; Prosnak, J. *Moniuszko*. Kraków, 1980; Rudziński, W. *Stanisław Moniuszko*. Kraków, 1954; 1978 (5 leid.); Rudziński, W. *Almanach Moniuszkowski*. Kraków, 1952; Rudziński, W. *S. Moniuszko. Studia i materiały*. Warszawa, 1952. 1; 1961. 2; Walicki 1873 ir kt.

2 Rudziński 1993: 4. „Didžiąjai emigracijai“ priklausė rašytojai Adomas Mickevičius (1798–1855), Juliuszas Słowackis (1809–1849), Cyprianas Kamilis Norwid (1821–1883), kompozitorius Fryderykas Chopinas (1810–1849) ir kiti.

3 Plačiau žr.: Budzinauskienė, L. Lietuvos bažnytinių kapelų vadovų ir narių kūrybinė veikla (XVIII a. pabaiga – XIX a. I pusė). *Menotyra*. 2007. 1: 25–31; Budzinauskienė, L. Vakarų Europos kompozitorių klasikų kūriniai Lietuvos bažnytinių kapelų repertuare (XIX a.). Muzikinių rankraščių aprašas. *Menotyra*. 2010. 3: 210–226.

Nuo pat jaunystės Moniuszką su Vilniumi siejo ypatingas ryšys. Vienas ryškiausių lenkų muzikinio romantizmo kūrėjų šiame mieste gyveno ilgiau nei Adomas Mickevičius (1798–1855)⁴ – net 19-a metų. Laiškai liudija, kad dar prieš studijas Berlyne 1835–1837 m. Moniuszko Vilnių aplankė penkis kartus⁵, o apsistojęs čia 1839 m. su pertraukomis gyveno beveik iki savo 40-mečio (1858). Išvykdamas gyventi į Varšuvą Moniuszko liūdėjo: „Labai stengiuosi persikelti į Varšuvą, visų pirma dėl vaikų ir jų lenkų kalbos, muzikos mokymo, nes čia gaila tam skirti ir pinigų, ir laiko. Bet Ponui tai sakau kaip paslaptį. Gaila man Vilniaus! Bet buvusio Vilniaus...“⁶. Persikėlęs į Varšuvą Moniuszko dar ne kartą lankėsi Vilniuje ir apie šį miestą, Šv. Jonų bažnyčią ir gyventojus kalbėjo labai šiltai. Štai 1860 m.(?) laiške žmonai rašė: „Pamiegoję porą valandų, išsiruošėme į miestą pirmiausia aplankyti Šv. Jonus, vėliau – Chocianowską. Neradę jos namie, apsukom ratą aplink miestą pas Zawadzkius⁷. Čia buvom priimti su šūksniais ir džiaugsmo ašaromis. Ypač susigraudino ponas Adamas“⁸.

Moniuszko trauka Šv. Jonų bažnyčiai neatsitiktinė – čia prabėgo gražiausi jo veiklos ir kūrybos metai. Apsigyvenęs Vilniuje kompozitorius pradėjo dirbti šios bažnyčios „šventiniu“ vargonininku. To meto išsilavinusiam muzikui vargonininko pareigos nebuvo labai garbingos: kaip žinia, daugelyje bažnyčių vargonavo jokio muzikinio išsilavinimo neturinys mėgėjai arba kapelų nariai, taip papildomai užsidirbdami. Matyt, Moniuszko jautė pašaukimą dirbti vargonininku, prilygusiu atgaivai nuo priverstinių (nors ir pelningesnių, bet ne tokių mėgiamų) darbų.

Tiksliai nežinoma, kada Moniuszko pradėjo dirbti Šv. Jonų bažnyčioje; gal 1843 m., o gal net ir anksčiau⁹. Jo pareiga buvo vargonuoti sekmadieniais ir švenčių dienomis (kasdienėse mišiose grojo kitas vargonininkas). Už šį darbą 1840–1842 m. Moniuszko gaudavo 25 rublius per mėnesį. Kaip ilgai jis čia dirbo – sunku pasakyti; tikėtina, kad iki 1858 metų.

Praėjus tik keleriems metams po įsikūrimo Vilniuje, Moniuszko pelnė vilniečių pripažinimą ir pagarbą. Kompozitoriaus veikla buvo labai įvairi: greta vargonavimo kelerius metus dirbo miesto teatro orkestro dirigentu, privačiai mokė groti fortepijonu, rūpinosi natų leidyba, skelbė straipsnius, galų gale buvo pripažintas ir gerbiamas kompozitorius ne tik Vilniuje ar Lenkijoje, bet ir Rusijoje.

Vienas iš užsiėmimų, kuriam Moniuszko atiduodavo visą širdį ir jėgas, buvo koncertų organizavimas. Jiems kompozitorius išnaudojo puikią Šv. Jonų bažnyčios erdvę. Rengti koncertus nebuvo lengva: atlikėjai mėgėjai nebuvo aktyvūs, o vilniečių publika jau buvo „palepinta“ prisiminimų apie kitus puikių koncertų organizatorius¹⁰. Vis dėlto Moniuszko labai drąsiai ėmėsi šios veiklos ir jau 1840 m. Vėlinėms parengė Wolfgango Amadeus Mozarto

4 Mickevičius Vilniuje ir jo apylinkėse gyveno 1815–1824 m.

5 Moniuszko 1969.

6 Moniuszko 1969, do A. Iwańskiego, 1857 m., 251 (L. B. vertimas).

7 Adamas ir Feliksas Zawadzkaiai, tėsų tėvo Józefo Zawadzkiego leidybos darbus.

8 Moniuszko 1969, do Żony, 1860 m. (?), 430 (L. B. vertimas).

9 1789–1815 m. Šv. Jonų bažnyčioje vargonavo iš Slonimo kilęs Józefas Fokas. Galime tik spėti, kad jis čia dirbo iki 1838 m., t. y. iki mirties, o jį pakeitė Moniuszko.

10 Vilniečių atmintyje tebegyvavo gydytojo, universiteto profesoriaus Józefo Franko (1771–1842) muzikinė veikla 1805–1822 m. ir ypač 1809 m. koncertas, kuriame jungtinės talentingų miesto muzikų pajėgos atliko Josepha Haydno oratoriją „Pasaulio sukūrimas“. 1835–1842 m. Vilniuje koncertus organizavo W. Każyński, keli katedros kapelos vadovai ir kiti.

(1756–1791) „Requiem“. Per tokį trumpą laiką Moniuszkai pavyko suburti choristus (daugiausia iš įvairių ne tik katalikų, bet ir protestantų, stačiatikių Vilniaus bažnyčių) į Giedotojų chorą, surinkti solistus, instrumentalistus ir su jais atlikti garsųjį kūrinį (tiesa, nežinoma ar visą). Akivaizdu, kad reikėjo labai daug repetuoti, ir tai buvo tikras organizatoriaus egzaminas. Tas pats kolektyvas po kelių savačių atliko Felixo Mendelssohno (1809–1847) oratorijos „Paulius“ fragmentus, Josepho Haydno (1732–1809) „Pasaulio sukūrimą“ ir keletą simfoninių kūrinių fragmentų. „Šia programa, kurią buvo išstudijavęs Berlyne, [Moniuszko] svajojo blykstelėti prieš Vilniaus publiką. Savo sugebėjimų praktinį egzaminą išlaikė iš tiesų puikiai, bet Vilniui programa buvo per didelė ir per daug varginanti“¹¹. Giedotojų choras, kurį Moniuszko norėjo įtvirtinti kaip nuolatinį ir savarankišką kolektyvą, po kelerių metų iširo, nes choristus atbaidė sunkus, neatlyginamas darbas.

Moniuszko nenuleido rankų – ir vėlesniais metais organizuodavo koncertus, kuriuose stengdavosi vilniečius supažindinti su Vakarų Europos kompozitorių kūriniais ir naujomis savo kompozicijomis¹².

Puoselėdamas bažnytinę muziką 1854 m. Moniuszko įsteigė Šv. Cecilijos draugiją, kurios garbinimui taip pat buvo organizuojami kasmetiniai koncertai¹³. Draugijos būstine tapo Šv. Jonų bažnyčios Šv. Onos koplyčia¹⁴. Deja, sunkiai gyvavusi draugija, Moniuszkai išvykus iš Vilniaus, veiklą nutraukė.

Moniuszko suvokė, kad nepakels Vilniaus bažnytinės muzikos lygio tik kurdamas ir rengdamas koncertus. Reikėjo puoselėti muzikinį lavinimą, steigti bažnytines giedojimo mokyklas. 1855 m. Moniuszko subūrė našlaičių chorą greta Labdaros draugijos prieglaudos. Kompozitorius ne tik globojo šį kolektyvą, bet rašė jam kūrinius, o kartais, kai nebūdavo mokytojo, vesdavo pamokas ir repetuodavo su vaikais¹⁵.

Bažnytinė kūryba

Gyvendamas Vilniuje Moniuszko intensyviai ir labai užsidegęs rašė bažnytinius kūrinius. Neužmirškime, kad kompozitorius buvo giliai tikintis ir pavyzdingai religines apeigas atliekantis žmogus. Aleksanderis Walickis, pirmasis kompozitoriaus biografas, mini, kad Moniuszko, „prieš išeidamas iš namų diriguoti savo operą visuomet užsidarydavo kabinete ir, atsiklaupęs prieš Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslą, atsiduodavo jos globai“¹⁶. Dar

¹¹ Rudzinskis 1993: 28.

¹² Pavyzdžiui, 1857 m. koncerte greta Haydno ir Mendelssohno kūrinių skambėjo šios Moniuszkos kompozicijos: Mišios a-moll, himnas „Zgadzanie się z wolą Boską“, giesmė „Sub Tuum praesidium“ ir psalmė „Intende voci orationis meae“ (žr. Moniuszko 1969, do J. Sikorskiego, 1857 m., 225).

¹³ Šv. Cecilijos garbei skirtuose koncertuose skambėjo: 1855 m. – vilniečio Florjano Miładowoskio Mišios, 1856 m. – vilniečio Napoleono Mickiewicziaus Litanija (?) solistams ir vargonams. Moniuszkai laikinai išvykus iš Vilniaus, 1857 m. C. M. von Weberio Mišių G-dur atlikimui vadovavo Vilniaus katedros kapelos vadovas ir teatro smuikininkas Stanisławas Pieszko. 1858 m., Moniuszkai jau persikėlus gyventi į Varšuvą, dainininko Achilleso Józefo Bonoldi ir pianisto bei kompozitoriaus Teodoro Kahle pastangomis Šv. Cecilija buvo pagerbta T. Kahle Mišiomis.

¹⁴ Šioje koplyčioje už Moniuszkos lėšas buvo nupirkas ir pakabintas Šlendraus (Šlendraus?) tapytas Šv. Cecilijos paveikslas, vėliau perkeltas į vieną iš Varšuvos bažnyčių ir, deja, 1944 m. sudegęs.

¹⁵ Apie šį chorą Moniuszko rašo viename iš laiškų (žr. Moniuszko 1969, 186) ir straipsnyje, 1857 m. publikuotame žurnale *Ruch Muzyczny* (6: 42). Pastarajame minima, kad tai „giedotojų ir vargonininkų mokyklėlė. Jų yra tik 12, bet gieda visai neblogai. Atliekamą repertuarą sudaro keliasdešimt mišių: Führerio, Sechterio, Leiblo, Grimmo (apsigyvenusio netoli Vilniaus, labai gero muziko) ir Moniuszkos.“

¹⁶ Walicki 1873: 47.

jaunystėje susiformavo vidinės Moniuszkos nuostatos – nuoširdus religingumas ir jautrumas artimui, kurias lėmė racionali Švietimo epochos auklėjimo koncepcija: „Juk Moniuszkos vaikystė ir jaunystė prabėgo laikantis nurodymų Biblijos, su kuria jį supažindino motina“¹⁷. Tad nesinori sutikti su kai kurių Moniuszkos biografų teiginiais apie menkavertišką jo bažnytinę kūrybą. Antai V. Rudzinskis rašo: „Tai nebuvo išskirtinė muzika. Įtakota vilniečių poreikių, nereikalaujanti asmeninio Moniuszkos talento, todėl gana vidutiniški ir tos kūrybos dalies rezultatai“¹⁸. Priešingai – praėjus beveik 300 metų po Renesanso kompozitorių Wacławo Szamotulczyko (Vaclovo Šamotuliečio, ?1520–1560?), Marcino Leopoldo Lwowszczyko (XVI a.), Mikołajaus Gomółcos (?1535–1609?) ir kitų, Moniuszko tapo pirmuoju XIX a. lenkų kompozitoriumi, vėl sugrąžinusi profesionaliąją muziką į bažnyčias.

Vilniaus laikotarpis kompozitoriaus bažnytinei kūrybai buvo labai svarbus ir pakankamai savarankiškas. Čia buvo sukurti žymiausi liturginiai kūriniai, kuriuos pats autorius labai vertino (pavyzdžiui, litanijos). Vilniuje jis kūrė bažnytinės muzikos žanrus, kuriuos Varšuvoje toliau tik plėtojo. Be to, Vilniaus laikotarpiu Moniuszko rašė ir smulkių, ir stambių formų bažnytinius kūrinius; akivaizdu, kad vilnietiška aplinka nevaržė atlikėjų sudėties pasirinkimo ir šiuo aspektu nebuvo labiau ribota nei Varšuvos.

Moniuszko sava kūryba stengėsi atnaujinti bažnytinių repertuarą. „Galų gale reikia mūsų bažnytinei muzikai kažko, kas Dievo šlovinimui (jei ne žmonių klausai) pagaliau ją sutvarkytų“¹⁹. Kitame laiške rašė: „Tikiuosi, kad Dievas mane palaiko šiame sunkiame darbe“²⁰. Straipsnyje „Pastabos apie bažnytinę muziką“ („Notatce o muzyke kościelnej“) kompozitorius svarstė apie būtinybę ją keisti²¹. Moniuszkos nuomone, pagrindinis bažnyčiose skambančios muzikos tikslas turi būti „besimeldžiančiųjų dvasios atgaiva“; jam rėžė ausį, kad bažnytinės kompozicijos kuriamos su pasaulietinei muzikai būdingais elementais²². Kompozitoriams, siekiantiems atnaujinti liturginį repertuarą, Moniuszko siūlė atsigręžti į liaudiškus šaltinius.

Per ilgus Vilniuje praleistus metus Moniuszkos aplanke susikaupė daug bažnytinių kūrinių. Tikėdamasis tokios pačios sėkmės, kokios sulaukė „Namų dainynas“ („Śpiewnik domowy“), kompozitorius pasiryžo savo lėšomis leisti „Bažnytinės muzikos“ („Muzyka Kościelna“) sąsiuvinį. 1856 m. pabaigoje spaudoje pasirodė žinučių, pranešančių apie „Bažnytinės muzikos“ leidimą, o 1860 m. išėjo pirmieji sąsiuviniai²³. Moniuszko tikėjo, kad jam pavyks išplatinti šiuos sąsiuvinį taikant abonementų sistemą. Deja, „Bažnytinė muzika“ netapo tokia populiari kaip „Namų dainynas“; pelnas buvo menkas, tiražai maži. Nesulaukęs prenumeratorių susidomėjimo ir dvasininkijos palaikymo, iki 1866 m. išėjus tik keliems sąsiuviniams, Moniuszko buvo priverstas atsisakyti šios idėjos²⁴.

17 Rudzinskis 1993: 21.

18 Rudzinskis 1993: 245.

19 Moniuszko 1969, do F. Zawadzkiego, 1862 m., 497 (L. B. vertimas).

20 Moniuszko 1969, do J. Sikorskiego, 1855 m., 186 (L. B. vertimas).

21 Straipsnis nebuvo publikuotas. Žr.: ten pat, 810.

22 Tenka pažymėti, kad ir pats Moniuszko į bažnytinius kūrinius įterpdavo operų arijas primenančius epizodus, tačiau mokėjo suteikti šiems kūriniams rimties ir religinio susikaupimo.

23 Pirmame „Bažnytinės muzikos“ sąsiuvinyje buvo Mišios a-moll, kituose – harmonizuotos giesmės (dauguma chorui).

24 Po poros metų „Bažnytinės muzikos“ leidybą perėmė leidėjai G. Gebethneris ir Wolffas bei knyginkas F. Hezikas. Jų pastangomis dar kartą buvo publikuoti jau anksčiau pasirodę 8 sąsiuviniai, šį darbą tęsė ir po kompozitoriaus mirties (iš viso dienos šviesą išvydo 14 sąsiuvinų).

„Rimtas, tvarkingas Vilniaus miestelėnas (dešimties vaikų tėvas!) dirbo savo šeimai ir kūrė gyvenamajai dabarčiai. Kūrė be konformizmo, nuoširdžiai ir talentingai, tuo įveikdamas lyg neišvengiamą provincialumą ir pranokdamas aplinką, ją auklėdamas, ugdydamas. Bet ir atsiželgdamas, ko žmonėms reikia, kas gali būti jų atliekama ir pamėgta, suprasta“²⁵. Bažnytinėse Moniuszko kompozicijose, nepaisant paprastų muzikos priemonių, glūdi gilus tikėjimas, religinių išgyvenimų didybė ir ypatinga maldos išraiškingumo giluma. Tik žymūs menininkai paprastai, kukliomis priemonėmis sugeba išreikšti didžius dalykus.

Moniuszko iš viso yra sukūręs apie 90 kūrinių bažnytine tematika (daugiau kaip pusė jų lenkų k.). Iš jų apie 60 (!) sukurta Vilniaus laikotarpiu: mišios (3 ?), kantata, Aušros Vartų litanijos (4), kūriniai chorui, giesmės (solo ir duetai), kompozicijos vargonams ir pan.

Pagal atlikėjų sudėtį šie kūriniai yra labai įvairūs: nuo solo (su vargonų, rečiau – fortepijono akompanimentu) iki vokaliųjų-instrumentinių kompozicijų (solistams, chorui ir orkestrui). Kai kurių Moniuszko kūrinių originalios atlikėjų sudėties turėjo stulbinti amžininkus²⁶.

Kompozitoriaus bažnytinės muzikos stilių formavo neįprastas muzikos elementų lydinys, kuriame jungėsi šlėktos dvarelių, liaudies bei labai ryški Varšuvos muzika, praturtinta studijų ir gyvenimo patirties. Šiuose kūriniuose gausu senųjų lenkiškų giesmių intonacijų, matyt, nesąmoningai perimtų iš to meto bažnyčiose skambėjusių giedojimų.

Labai sunku nustatyti Vilniaus laikotarpio bažnytinių kūrinių chronologiją. Moniuszko, deja, nefiksavo kiekvieno savo kūrinio atsiradimo. Štai 1856 m. viename iš laiškų jis rašė: „Nuo 1840 m. apsigyvenęs Vilniuje, užsiimu fortepijono pamokomis (tai vienintelė galimybė, kurią man suteikia šis miestas, kad išsilaikyčiau). Laisvalaikiu nuo šios veiklos sukūriau šią muziką: Mišias keturiems solistams, chorui ir orkestrui²⁷, trejas mišias įvairioms sudėtims su vargonų akompanimentu²⁸, keturias Aušros Vartų litanijas (chorui ir orkestrui) <...>“²⁹. Kitų Vilniuje sukurtų bažnytinių kūrinių Moniuszko šiame laiške nemini – matyt, jie nebuvo reikšmingi. Tad dabar daugelio kompozicijų sukūrimo metus galime sužinoti tik remdamiesi išlikusiais laiškais ar pirmųjų publikacijų, atlikimų datomis. Tenka pažymėti ir tai, kad Moniuszko bažnytinė kūryba nebuvo tinkamai įvertinta nei Vilniaus dvasininkijos, nei leidėjų, nei bažnytinių kapelų vadovų³⁰.

25 Landsbergis 1989: 157.

26 Pavyzdžiu gali būti vienkartiniam atlikimui parašyta ir 11-ai solistų, mišriam chorui ir orkestrui skirta kantata „Requiem aeternam“ cis-moll (apie 1860 m.) arba religinės tematikos kūriniai fortepijonui: „Marsz żałobny“ (publ. 1861 m.) ir „Anioł Pański“ (publ. 1865 m.).

27 Gedulingos mišios d-moll, 1850 m.

28 Neaišku: žinomos Mišios a-moll ir e-moll. Gal trečia pozicija – tai Gedulingos mišios g-moll? Jų sukūrimo data nežinoma.

29 Moniuszko 1969, do A. Kirkora, 1856 m., 218 (L. B. vertimas).

30 Tenka pažymėti, kad nei Vilniaus kapitulos fonde (*Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 43), nei kituose Vilniaus archyvuose (Muzikinių rankraščių fondas; bažnyčių ir ordinų dokumentai, *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 2, f. 45) Moniuszko bažnytinių kūrinių rankraščių nėra. Neminimi jie ir išlikusiuose XIX a. Vilniaus bažnytinių kapelų natų sąrašuose. Matyt, Moniuszko bažnytinės kompozicijos dažniau būdavo atliekamos Šv. Jonų bažnyčioje ir Aušros Vartų koplyčioje, o pastarųjų šventovių muzikiniai fondai dar nerasti.

Giesmės

Iš 34-ių Moniuszkos sukurtų bažnytinių giesmių Vilniaus laikotarpiui priskiriama 16 (?)³¹. Tai – psalmės, himnai, maldos, Marijos garbinimo ir Kalėdų giesmės (žr. Priedą Nr. 1). Likus dviem mėnesiams iki mirties vienas iš paskutinių Moniuszkos sukurtų kūrinių buvo Jėzaus garbinimui skirtas himnas³². Tai patvirtina prielaidą, kad ši kūrybos dalis kompozitoriui buvo artima visą gyvenimą ir kuriama iki paskutinių dienų.

Vilniaus laikotarpiu sukurtos giesmės nesudaro vieno ciklo. Jose negalime įžvelgti nuoseklios kūrybinės raidos ar teminio cikliškumo. Šių kūrinių paprastumą (kartais net primityvumą) galima paaiškinti tuo, kad Moniuszko kai kurias giesmes kūrė mėgėjams (gal net vienkartiniais atlikimams). Iš giesmių išsiskiria devynios – didesnės ir sudėtingesnės; šešios iš jų skirtos baritonui solo – matyt, solistui Achillesui Józefui Bonoldi (1821–1871), artimam Moniuszkos draugui ir bendražygiui, daugelio jo kūrinių atlikėjui. Pastarųjų giesmių vokalinės partijos melodinė linija plati, išraiškinga, primenanti operų arijas. Akompanimento vaidmuo labai įvairus – kartais tik palaikantis harmoninę vertikale, o kartais sudėtingas, su polifoniniais epizodais, plačia Fryderyko Chopino (1810–1849) kūrinius primenančia faktūra.

Pagal tekstą giesmes galima skirstyti į: 1) parašytas bibliniais tekstais (lotynų k. arba lenkų k. – 4 giesmės); 2) sukurtas XIX a. lenkų poetų tekstais (12 giesmių).

Didžioji dalis bažnytinių giesmių buvo paskelbtos tik po kompozitoriaus mirties³³.

Psalmės (iš viso – 7, Vilniaus laik. – 3?). Iš visų Moniuszkos bažnytinių giesmių psalmės yra labiausiai išplėtotos formos ir apimties prasme. Kurdamas jas Moniuszko naudojo tik psalmių tekstų fragmentus, kuriuos traktavo labai laisvai: kartodamas arba praleisdamas kai kuriuos žodžius, frazes ir pan. Psalmių formos – su pasikartojančiais muzikiniais epizodais (*aa¹b*, *abcb¹*, *aa¹bb¹*). Beveik visose psalmėse vokalinė partija yra sudėtinga, išnaudojanti visą solisto diapazoną. Dinaminė amplitudė plati, o psalmių tekstų rimitis pagrįdžiama ramiu, lėtu tempu (*andantino*, *moderato*, *lento*). Pakankamai sudėtingas ir vargonų akompanimentas, išnaudojantis visas šio instrumento galimybes.

31 Prieš 1852 m. sukurta daina „Święty Piotr“ („Klucze do raju“), nepaisant tiesiogiai su bažnytine tematika susijusio pavadinimo, tėra komiška dainelė. Viename iš laiškų Moniuszko rašė: „Św. Piotr“ yra nežinia kieno išversta <...>. Neduok, prašau, šios dainelės niekam“ (Moniuszko 1969, do A. Walickiego, 1852 m., 157 (L. B. vertimas)). Originalaus teksto autorius P.-J. De Bérangeris, o vertėjas į lenkų k. nežinomas; atlikėjai – baritonas (arba mecosopranas) ir fortepijonas (žr.: Moniuszko, S. *Dziela...* 1967: 2).

„Šventas Petras pametė raktus!

Saugomo Dangaus prieangio raktus.

Malgošia, kuri iš kampo į kampą vaikšto,

Pavogė juos iš Jo kišenės.

Tai keista pasakėlė!

Šventas Petras maldauja: „Dél Dievo,

Grąžink raktus, brangi Malgošia,

Nes paliksi mane kvailiu...“ (teksto fragm.; L. B. vertimas).

32 „Z Ojcem przedwiecznym stolicę dzieli“ (Ludwiko Kondratowicziaus (Władysława Syrokomla) tekstas) bosui ir vargonams.

33 Varšuvoje, W. Hoesicko leidykloje, buvo spausdinami tęstiniai Moniuszkos ir kitų lenkų kompozitorių bažnytinių kūrinių rinkiniai: *Chwała na wysokości. Zbiór kompozycji kościelnych* (1873–1885), *Msze i Śpiewy kościelne Stanisława Moniuszki* (1873–1876), *Caecilia* (iki 1873 m.). Poznańėje leidėjas J. K. Żupański leido rinkinį *Sieść pieśni* (1872–1882).

Iš visų psalmių apimtimi išsiskiria „Beatus vir“, parašyta pagal lenkų poeto Franciszeko Karpińskiego (1741–1825) laisvą psalmės vertimą. Čia atsiskleidė Moniuszko sugebėjimas panaudoti muzikines retorines figūras: norėdamas pabrėžti žodį „piktų“ („złych“), panaudojo *mutatio per genus*, taip pat *cadentia duriuscula*.

1 pav. S. Moniuszko. „Beatus vir“, 53–57 t.

Himnai (iš viso – 4, Vilniaus laik. – 3). Šių giesmių formos – kupletinės. Himnuose Moniuszko naudojo lėtą tempą (*maestoso, andante*), sudėtinis metrus (C, 12/8) ir žemus solistų balsus (altą, mecosoprana, baritoną, bosą). Čia pagrindinis dėmesys sutelktas į tekstą, todėl, lyginant su psalmėmis, himnų melodika nejudri, rečitatyvinė (tik kulminacijose atsiranda didesni intervaliniai šuoliai). Vargonų akompanimentas iškilmingas, patetinis (bose stambių verčių natomis dubliuojama solisto partija, o viršutiniame balse, kartojant tuos pačius akordus, kuriama „himniška“ nuotaika).

2 pav. S. Moniuszko. „Zgadzanie się z wolą Boską“, 1–3 t.

Maldos (iš viso – 12, Vilniaus laik. – 3 ?). Muzikine prasme Moniuszko nėra sukūręs tiek daug maldų; kai kurios jų turi po kelis skirtingus tekstus. Pažymėtina, kad beveik visos Moniuszko maldos yra minorinės (dažniausiai bemolinės) tonacijos, siauros dinaminės amplitudės (*p*, *mp*, *mf*), o solistų balsai – žemi (mecosopranas, baritonas, bosas). Maldos kupletinės arba trijų dalių.

Kai kurios Moniuszko maldos yra religinės-patriotinės giesmės, atskleidžiančios ypatingą kompozitoriaus meilę Tėvynei. Pamištant žmonių kančias, čia maldaujama gailestingumo šaliai: „ne mums, Dieve, o mūsų Lenkijai būk gailestingas“³⁴.

34 Maldos „Do Ciebie, Panie“ teksto fragmentas [L. B. vertimas].

3 pav. S. Moniuszko. „Do Ciebie, Panie“, 25–28 t.

Dar viena giesmių grupė – tai *Marijos garbinimo* (iš viso – 6, Vilniaus laik. – 3 ?) ir *Kalėdų giesmės* (4, visos sukurtos Vilniuje). Be kelių išimčių, tai nesudėtingi, mažos apimties, kupletinės formos kūrinėliai (pavyzdžiui, „Kolėda“ tėra paprastutė giesmė, tercijomis judančių balsų duetas). Marijos garbinimo ir Kalėdų giesmių tempas greitas (*allegro*, *allegretto*), o dažni trijų dalių metrai (6 / 8, 3 / 8) suteikia kūriniams lengvumo pojūtį. Harmonija čia dažniausiai neviršija pagrindinės akompanuojančios funkcijos – visas dėmesys sutelktas į vokalinės partijos melodinę liniją.

Kūriniai vargonams

Kaip žinia, muzikos mokslo pagrindų, grojimo fortepijonu bei vargonais Moniuszko mokėsi Varšuvoje pas talentingą evangelikų bažnyčios vargonininką Augustą Freyerį (1803–1883). Paklaustas apie šį mokymą Freyeris atsakė, kad jo pamokos tada buvo tik „nurodymai, kaip skambinti fortepijonu, ir šiek tiek „elementarisch“ muzikos pagrindų“³⁵. Tačiau doras pedagogas gerokai sumenkino savo vaidmenį, nes jis perteikė puikias žinias ir įgūdžius. Būtent Freyerio pedagoginis darbas ir kūryba išaugino naują lenkų kompozitorių ir vargonininkų kartą.

Nuvykęs į Berlyną Moniuszko jau puikiai grojo vargonais. Vieną Moniuszkos gyvenimo epizodą aprašė Henrykas Opieńskis: „Kai Moniuszko iš Berlyno keliavo atgal į Tėvynę <...>, kirtęs sieną užtruko pirmame lenkiškame kaime. Buvo sekmadienis. Atėjęs į bažnyčią ir užlipęs į chorą, mandagiai paprašė vargonininko leidimo ir, prisėdęs prie instrumento, grojo mišiose dėkodamas Dievui už sėkmingą grįžimą į Tėvynę. <...> Muzika padarė neišdildomą įspūdį klebonui, kuris po mišių sutikęs „vargonininką“ užsipulė: Iš kur, Tamsta, atvežei tokią vokišką muziką?“³⁶

Vargonuodamas Šv. Jonų bažnyčioje Moniuszko susidūrė su labai skurdžiu repertuaru. Tikriausiai jo visai nebuvo: Vilniaus nepasiekdavo Varšuvoje populiarūs to meto kompozitorių kūriniai, o senųjų laikų vargoninės kompozicijos buvo pamirštos. Nieko nestebino, kad per apeigas vargonininkai improvizuodavo taip, kaip sugebėdavo. Moniuszko džiaugėsi kiekvienu nauju amžininkų sukurtu kūriniu vargonams ir juos dažnai grodavo³⁷. „Šventinio“

35 Poliški 1914: 12.

36 Opieński 1924: 32.

37 Yra išlikęs kompozitoriaus Antonio Sokulskio Fugos vargonams rankraštis (*Varšuvos muzikos draugijos biblioteka* (Warszawskie Towarzystwo Muzyczne imienia St. Moniuszki), rankr. Nr. 798/N). Ši kompozicija buvo sukurta 1843–1858 m. Rankraštyje yra įrašyta dedikacija „Stanisławowi Moniuszce na pamiątkę“, be to, gausu papildomų dinamikos, pedalų, frazuotųjų įrašų ir net keletas natų, įrašytų Moniuszkos (?) ranka.

vargonininko darbo sutartyje kompozitorius nebuvo įsipareigojęs kurti, tačiau tiesiog negalėjo rinktis. Jis kūrė populiarių giesmių harmonizacijas, preliudus, improvizuodavo apeigų metu ir, deja, ne visas kompozicijas užrašydavo.

Beveik visi Moniuszko kūriniai vargonams buvo sukurti Vilniuje (žr. Priedą Nr. 2). Ilgainiui „priverstinis“ Moniuszko komponavimas per apeigas suformavo tikslą – turtinti ir keisti vargonininkų repertuarą. Savo iniciatyva kompozitorius publikavo kelis miniatiūrų rinkinius, skirtus vargonininkams groti apeigų metu: „Mūsų Bažnyčios giesmės“ („Pieśni naszego Kościoła z harmonią Stanisława Moniuszki, na organy ułożone i do grania przy Mszy czytanej przeznaczone“) bei „Mišparai ir Aušros Vartų giesmė ‘Būk pagarbintas’“ („Nieszpory i Pieśń ostrobramska Witaj Święta, ułożone na Organy z harmonią Stanisława Moniuszki“)³⁸. Į šiuos rinkinius Moniuszko sudėjo visus savo anksčiau sukurtus kūrinius vargonams.

Labiau įvertintą ir perkamą rinkinį „Mūsų Bažnyčios giesmės“ sudaro 14 kompozicijų: „Bogurodzica“, „Hejałny krakowski“ ir kitų tuo metu populiarių giesmių vargoninės harmonizacijos (nuo trumpų keliatakčių kūrinių iki išplėtotų preliudų, primenančių choralines fantazijas). Pirmosios rinkinio harmonizuotos giesmės „Boga Rodzico“ kompozicija nėra labai patraukli: Moniuszkai nepavyko įtikinamai perteikti šios viduramžių menančios giesmės dvasios – ji čia statiška ir monotoniška. Kur kas efektingesnė yra „Anioł pasterzom mówił“, parašyta variacijų forma. Iš viso rinkinio konteksto ir net iš visų Moniuszko kūrinių vargonams išsiskiria du kūriniai – „Gorzkie żale“ ir preliudas „Idzie, idzie Bóg prawdziwy“. Juose Moniuszko sudėjo viską, ką mokėjo geriausiai: laisvą melodikos plėtotę, nutolstančią ir vėl grįžtančią prie harmonizuojamos giesmės ištakų, variacijų ir polifoninius epizodus, ritmo, harmonijos įvairovę ir faktūrą, primenančią Chopino fortepijonius preliudus.

4 pav. S. Moniuszko. Preliudas „Idzie, idzie Bóg prawdziwy“, 13–24 t.

38 Šie rinkiniai buvo įtraukti į „Bažnytinės muzikos“ 7-ą ir 8-ą sąsiuvinius (1862 m.?).

Antrasis vargoninių miniatiūrų rinkinys „Mišparai ir Aušros Vartų giesmė ‘Būk pagarbintas’“ yra daug kuklesnis – jį sudaro kelių psalmių harmonizacijos ir vienintelė išplėtotą giesmė.

Išvados

1. Bažnytiniai kūriniai užima svarbią vietą Moniuszkos kūryboje. Gal jie ir negali prilygti kompozitoriaus dainoms ir sceninėms kompozicijoms, tačiau bendrame XIX a. lenkų ir lietuvių bažnytinės muzikos kontekste yra labai ryškūs.

2. Moniuszko buvo pirmasis XIX a. lenkų kompozitorius, sava kūryba po beveik 300 metų pertraukos į bažnyčias sugrąžinęs profesionaliąją muziką.

3. Aktyvi Moniuszkos visuomeninė ir koncertų organizavimo veikla darė tiesioginę įtaką Vilniaus bažnyčiose atliekamo repertuaro kaitai, jo profesionalėjimui.

4. Vilniaus laikotarpiu buvo sukurta didžioji Moniuszkos bažnytinių kūrinių dalis.

5. Kompozitoriaus bažnytinės giesmės (solo ir duetai) atskleidžia jauno kompozitoriaus gerą teorinį pasirengimą vokaliųjų žanrų kūrybai, religinio teksto suvokimą ir jo pritaikymą muzikoje.

6. Vilniaus laikotarpiu sukurtos populiarių giesmių ir psalmių harmonizacijos, preliudai ir kiti kūriniai vargonams – svarbus Moniuszkos indėlis turtinant XIX a. lenkų ir lietuvių vargonininkų atliekamą repertuarą.

7. Moniuszkos giesmės ir kūriniai vargonams profesionaliu požiūriu nėra išpuoselėti, tačiau juose regime pakankamai brandžius kūrybinius ieškojimus. Šie kūriniai vaizdžiai iliustruoja mažai žinomą ir retai atliekamą Moniuszkos Vilniaus laikotarpio kūrybą.

PRIEDAS Nr. 1. Vilniaus laikotarpiu S. Moniuszkos sukurtos bažnytinės giesmės (solo ir duetai)

Psalmės	Sukūrimo data / pirma publikacija ³⁹	Tekstas	Atlikėjų sudėtis	Tonacija / forma
„Beatus Vir“ („Szczęśliwy, który nie postał na radzie“) (dedik. Benedyktui Turskiui)	Vilniaus laik. (?)	Dovydo psalmynas, Franciszko Karpińskiego ž.	Bosas ir vargonai	F-dur, As- dur / <i>aa^{1b}</i>
„Inclina aurem tuam“ (dedik. Edmundui Cieślowskiui)	Vilniaus laik. (?)	Dovydo psalmynas	Tenoras (arba sopranas) ir vargonai	As-dur / <i>abc¹</i>
„Intende voci orationis meae“ (dedik. Józefie, Zofii Żylińskoms)	apie 1856 m. / MK 2	Dovydo psalmynas	Soprano bei alto duetas ir vargonai	F-dur / <i>aa^{1bb}</i>

³⁹ Santrumpos: C – *Caecilia...* 1855–1873; *Chwala* – *Chwala na wysokości* 1873–1885; *Kalendarz* – Jaworski 1860; MK – *Muzyka kościelna...* 1860–1866; SP – *Sieć pieśni...* 1872–1882; ŚD – *Pięry Śpiewnik domowy...* 1858.

Himnai	Sukūrimo data / pirma publikacija	Tekstas	Atlikėjų sudėtis	Tonacija / forma
„Zgadzanie się z wolą Boską“ (dedik. kunig. Janui Menué)	1852– 1857 m. / ŚD 5	Adamo Stanisławo Krasińskiego ž.	Bosas ir vargonai	Es-dur / kupletinė
Himnas-malda „O Św. Stanisławie“ (arba „Cześć Tobie, naszej krainy patronie“)	Iki 1858 m. / <i>Chwała</i> 57	Adamo Stanisławo Krasińskiego ž.	Bosas (arba mecosopranas) ir vargonai	B-moll – B-dur / kupletinė
„Do Matki Boskiej“ (arba „O Królowo pełna łaski“)	1858–1868 m.	F. S.	Alto bei boso duetas ir vargonai	E-dur / kupletinė
Maldos	Sukūrimo data / pirma publikacija	Tekstas	Atlikėjų sudėtis	Tonacija / forma
„Do Ciebie, Panie“	Vilniaus laik. (?) / SP 6	J. B. Zaleskio ž.	Baritonas ir vargonai	F-moll / <i>aba</i> ¹
„W poświstach wichrów łosu“ (2-a versija – „Porwany szaleń rozpacz“)	Vilniaus laik. (?) / SP 3	E. Wasilewskio ž. (2-os versijos aut. nežinomas)	Bosas ir vargonai	C-moll / kupletinė
„O władco świata, wiekuisty Boże“ (trys versijos)	1858–1859 m. / MK 4, 1862 m.; <i>Caecilia</i> 5, 21.	nežinomo aut.	Baritonas (arba mecosopranas) ir vargonai	B-moll / <i>aaa</i> ¹
Marijos garbinimo ir Kalėdų giesmės	Sukūrimo data / pirma publikacija	Tekstas	Atlikėjų sudėtis	Tonacija / forma
„Zwiastowanie“	Vilniaus laik. (?)	A. Czajkowskio ž.	Baritonas (arba mecosopranas) ir vargonai (arba fortepijonas)	D-dur, G-dur / <i>aba</i> ¹
„Sub Tuum praesidium“ („Pod Twoją obronę“ trys versijos)	1846–1857 m.	3-ia versija Jano Chęcińskiego	1 versija – baritonas ir orkestras 2 versija – baritonas ir vargonai 3-ia versija – baritonas (arba mecosopranas) ir vargonai (arba fortepijonas)	B-dur / kupletinė

„Wezwanie Marii“	Vilniaus laik. (?)	aut. nežinomas	Baritonas (arba mecosopranas) ir vargonai (arba fortepijonas)	C-dur / kupletinė
„Naboženstwo“ (Pieśń wielkanocna“)	Apie 1855 m. / SP 4	Kazimierz Brodziński ž.	Baritonas (arba mecosopranas) ir fortepijonas	D-dur / kupletinė
„Kolęda“	Iki 1855 m. / <i>Kalendarz</i>	Ludwiko Kondratowicziaus ž. (Władysław Syrokomla)	Soprano ir alto duetas ir fortepijonas	Es-dur / kupletinė
„Wstawajcie, dzieci, świta na dworze“	Apie 1854 m. / ŚD 5	Ludwiko Kondratowicziaus ž. (Władysław Syrokomla)	Bosas ir fortepijonas	F-moll / <i>aab</i>
„Dobra noc“	Iki 1854 m. / 1854 m. ???	S. Jachowicziaus ž.	Sopranas ir fortepijonas	G-moll / kupletinė

PRIEDAS Nr. 2. Vilniaus laikotarpio sukurti S. Moniuszkos kūriniai vargonams

Rinkiniai:

1. „Pieśni naszego Kościoła z harmonią Stanisława Moniuszki, na organy ułożone i do grania przy Mszy czytanej przeznaczone“ (*Muzyka kościelna* 1862 (?): 7).
2. „Nieszpory i Pieśń ostrobramska Witaj Święta, ułożone na Organy z harmonią Stanisława Moniuszki“ (*Muzyka kościelna* 1862 (?): 8).

Kūrinys	Sukūrimo data / pirma publikacija
Himnas „Juž słońce schodzi ogniste“	apie 1858 m. / 1862 m.
Magnificat	apie 1858 m. / 1862 m.
Salve Regina	apie 1858 m. / 1862 m.
„Witaj Święta“	apie 1858 m. / 1862 m.
„Głos wdzięczny“	Vilniaus laikot.
Psalmė Nr. 110 „Rzekł pan Panu memu“	apie 1858 m. / 1862 m.
Psalmė Nr. 111 „Będęć wyznawał, Panie“	apie 1858 m. / 1862 m.
Himnas „Juž słońce schodzi ogniste“	apie 1858 m. / 1862 m.

Literatūra ir šaltiniai

1. Bakutytė, V. Apie nepublikuotus Vilniaus periodo Stanisławo Moniuszko sceninius kūrinius. *Menotyra*. 2002. 1(26): 7–15.
2. Bakutytė, V. Lietuviškoji Stanisławo Moniuszko gaida. *Kultūrologija*. 2003. 10: 179–187.
3. *Caecilia*. Warszawa, 1855–1873. 1–60.
4. Chrenkoff, M. Pieśni religijne Stanisława Moniuszki – od łacińskiego psalmu do patriotycznej modlitwy. *Muzyka religijna – między epokami i kulturami*. Katowice, 2008. 1: 86–104.
5. *Chwała na wysokości. Zbiór kompozycji kościelnych*. Warszawa, 1873–1885. 1–57.
6. Dziębowska, E.; Duszyk K. Moniuszko Stanisław. *Encyklopedia muzyczna PWM*. Vol. 6. Kraków, 2000. 303–335.
7. Jachimecki, Z. *Moniuszko*. Warszawa, 1983.
8. Jaworski, J. *Kalendarz astronomiczno-gospodarski na rok zwyczajny 1861*. Warszawa, 1860 (Varšuvos Nacionalinė biblioteka, sygn. P. 4946, mf.).
9. Landsbergis, V. Lietuvos muzikantas ir slavų kompozitorius. *Pergalė*. 1989. 2: 155–163.
10. Mazur, K. *Pierwodruki Stanisława Moniuszki*. Warszawa, 1970.
11. Moniuszko, S. *Dzieła*. Red. W. Rudziński. Kraków, 1965–1978. 1–6.
12. Moniuszko, S. *Listy zebrane*. Kraków: PWM, 1969.
13. *Muzyka kościelna Stanisława Moniuszki*. Warszawa, 1860–1866. 1-4, 7–8. (Maskvos valstybinės konservatorijos biblioteka, sygn. M. 984, mf.).
14. Opieński, H. S. *Moniuszko*. Lwów–Warszawa, 1924.
15. *Piąty Śpiewnik domowy St. Moniuszki*. Wilno, 1858.
16. Poliński, A. *Stanisław Moniuszko*. Kijów–Warszawa, 1914.
17. Rudzinkis, V. *Stanislavas Moniuska*. Vilnius, 1993.
18. *Sieść pieśni*. Poznań, 1872–1882. 1–10.
19. Walicki, A. *Stanisław Moniuszko*. Warszawa, 1873.

Laima Budzinauskienė

The spiritual creation of Stanisław Moniuszko in Vilnius period. Part I: a review, canticles and writings for the organs

Summary

The spiritual creation of a famous composer Stanisław Moniuszko (1819–1872) is a wide and little analysed subject. The main object of the article is canticles and writings for the organ created in Vilnius period (1839–1858), which are analysed in the general context of his work and creation. The first part of this publication deals with the composer's spiritual and organ music created in Vilnius period (in the second part I will analyse choral music and such great compositions as mass, cantata, litanies, etc.).

The task of the article – to analyse canticles and writings for the organ created by Moniuszko in Vilnius period and evaluate them not only in his personal creation practice but also in the general context of Polish and Lithuanian music history. The article presents new facts of composer's creativity and specifies the old ones. By way of Moniuszko creation is analysed referring to the bibliography of Vilnius, Warsaw and Moscow also letters written by Moniuszko and other published sources. The aim of this article is to supplement with new ideas and observations the former studies, made by Polish and Lithuanian musicologists about Moniuszko's creative work. The methods used in the article – historical, comparative and synthesis.

KEY WORDS: XIX century, Vilnius, Stanisław Moniuszko, spiritual music, canticles and writings for the organ